

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 6 frt.
Fél évre . . . 3,
Negyedévre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó:

VERES JÓZSEF.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4,
Negyed oldal . . . 2,
Ennél kisebb . . . 1,
Bélyeg külön 30 kr.

Bűnbánat.

Szivem vérzik s könyek árja
Gyötri lelkem' szent Atyám!
Irgalmad trónjánál állva,
Kérlek téged,
Égi béked
Szálljon mostan én reám!

Megtört lelkem sóhajából
Értsd meg igaz bánatom:
Bűnöm terhe sújt és vádol,
Engedd azért,
Vétkem ha sért,
Kegyelmedet áldanom.

Hol van érdem, mely dicsekszik
Elkövetett tetteivel?
Jézusom! maradj, mint eddig
Te én nékem
Reménységem
Napjaim elteltével.

Vezess te az igaz útra:
Megtérés ösvényére;
Ki pályáját azon futja,
Veled halad,
Babért arat
S mennyország lesz a bére. Amen.

X.

A papválasztásra vonatkozó szabályrendelet.

A pozsonyvidéki evang. lelkészi kör, amelynek tagjai a pozsonyvárosi, pozsony megyei, mo-sony megyei lelkészek és a theol. akadémia taná-

rai, május hó 24-én tartotta rendes tavaszi értekezletét a következő tárgysorozattal: 1. Ének, ima, elnöki megnyitó. 2. Marézi István: Ábrahám engedelmessége. 3. Trsztyénszky Ferencz: A parochia. 4. Schleiffer Károly: A legújabb rendeletek. 5. Raffay Sándor: A papválasztásra vonatkozó szabályrendelet ismertetése. 6. Dr. Masznyik Endre: Az egyetemes tanügyi rendeletnek a népiskolára vonatkozó része. 7. Farkas Géza: Tanítóképző intézet állítása ügyében betérjesztendő javaslata.

Az értekezlet többek indítványára a sorrend megváltoztatását elhatározva, első sorban a papválasztásra vonatkozó szabályrendeletet veszi tárgyalás alá.

Előadó röviden ismertetvén az ügy jelen állását, a következő elvi alapon bírálja a javaslatot: „Mint minden, a közösség rendezését célzó intézkedésnél, rendeletnél avagy törvénynél, úgy az előttünk fekvő javaslatnál is abból a szempontból kell itéletünk megalkotásánál kiindulnunk, hogy vajjon szem előtt tartja-e és biztosítja-e itt érdekelteknek, az adott esetben a lelkészeknek és egyházközségeknek érdekeit s ad-e elegendő jogot, vagy nem ad-e túlzott mértékben az egyház egészének érdekeit képviselő felsőbbségnek is.”

Nekem az a meggyőződésem, igen tisztelt értekezlet, hogy e különböző érdekeltek mindenkét elegendőképen védi és biztosítja a javaslat, de nem tudok szabadulni attól a benyomástól, hogy a püspöki hatáskört az esperesi rovására nagyon is kiterjeszteni törekszik. Annak az egyházunkban egy idő óta kísértő új és veszedelmes törekvésnek, hogy a püspöki hatáskör kiszélesítésével, önálló intézkedési jogkör teremtésével is egy általános centralizáció útját egyengetik, ha nem is első tekintetre felismerhető és teljes tudatossággal szándékolt, de mindenesetre észreve-

hető jeleit a lelkészválasztásra vonatkozó javaslat sem nélkülözi. Hiszen az egész választási műveltség helyét, jelentőségét, intézkedő jogát a püspöké váltotta föl. Az esperes nem egyéb, mint a püspök közege, eszköze, mely által akaratát nyilvánítja, határozatait közli, óhaját kifejezi és — érvényesíti. Én azt hiszem, tisztelt értekezlet, hogy a püspöknek az esperes, a ki különben is minden e téren végzett munkálkodásáért és tett intézkedésért nemcsak az esperességi közgyűlésnek, hanem a kerületnek is felelős, elegendő volna, ha minden intézkedéséről jelentést tenni, de nem a püspöki intézkedéseket kérni, várni s végrehajtani volna köteles még akkor is, ha legjobban ismerve a helyi viszonyokat, egyenesen károsnak ismeri fel és kell tekinteni a püspöki rendelkezést. Maga az E. A. is az esperesnek a saját megyéje területén az egyes egyházközségek kormányzására gyakorlandó befolyást a történetileg kifejlett s autonómiáknak jobban megfelelő önállóságában tiszteletben tartotta, e javaslat pedig mintegy a püspöki rendszer szellemében a gyülekezetek életének legfontosabb mozzanatánál: a papválasztásnál a sokkal távolabb eső, az információkat csak közvetve s akkor is esetleg nem mindig hiteles forrásból meríteni kénytelen püspöknek mindenben a döntő szerepet kívánja biztosítani. A kerületi elnökséget a harcokba bevonni nem tanácsos, és sokkal helyesebb felsőbb-ségnek hagyni meg, a mely adandó alkalmakkor itéletileg és döntőleg rendelkezik.

Ezután kifejti az előadó, hogy a javaslat és kikötött jelentéstétel, értesítés stb. a jó rend érdekében helyes és szükséges, de már a jelöltek megbírálásának, letiltásának stb. jogát nem adná a püspök kezébe. „Nem volna-e sokkal természetesebb és helyesebb, igazabb és rövidebb eljárás, ha a pályázókból a nem jelölhetőket a 18. és 19. §. alapján a tudomásul szolgáló felterjesztés alkalmával az esperes megokoltan kijelölné, a mikor is a püspök a felterjesztést, mint fölöttes hatóság vagy tudomásul venné, vagy kifogásolná, új megokolást kívánva, információkat kérne. Ez esetben az esperes intézkedése ellen a meg nem nyugvó jelölt vagy egyházközség a püspökhöz fordulhatna orvoslásért, de nem a püspöki rendelkezés ellen a kerületi gyűléshez, a mely eljárás a mi rettenetesen nehézkes közigazgatásaink mellett kiszámíthatlan kellemetlenségek forrása is

lehet. Mert tegyük fel, hogy a 21. §. második bekezdése szerint a püspöki letiltás ellen, mondjuk októberben, felebbezés adatik be, a melyet e §. rendelkezése szerint csak a kerületi közgyűlés intézhet el, mivel pedig a legközelebbi kerületi közgyűlés 10—11 hónap múlva tartatik, s addig a lelkészválasztásnak szünetelnie kell, bizony sok egyház anyagi és szellemi téren egyaránt érzékenyen szenvedne a püspöki jogok ez indokolatlan kiterjesztése miatt. Ezért is nemcsak a püspöki jogkör túlzott kiegészítésének szükségtelensége, sőt egyházalkotmányunk szellemére káros volta miatt, hanem közigazgatási eljárásunk lassúsága miatt is ennek a rendelkezésnek eltörlését felelte kívánatosnak ítélem.“

Azután áttér előadó az egyházgyülekezetek jogának biztosítására s kimutatja, hogy e tekintetben is többször szem elöl téveszti a javaslat a gyülekezetek érdekeit.

Igy első sorban is a 20—21. §. ellen szól, mint a melyek a gyülekezeti élet veszedelmével járhatnak. Kifogásolja a 22. §. azon intézkedését, hogy a gyülekezet a kijelölt 4 egyén közül okvetlenül választani köteles még akkor is, ha „meghallgatás után arról győződnek meg, hogy mind a négyhez fűzött várakozásában csalódott.“ Kifogásolja a 7. §. második bekezdését, a mely a lelkésznek egyházközségi költségen leendő eltemetéséről intézkedik. „Elvileg, ethikai szempontból ugyan kinek lehetne e rendelkezés ellen kifogása, de gyakorlatilag ugyan ki ne tapasztalta volna már, hogy igen sok helyen kivihetetlen. Kívánatos ez, de el nem rendelhető, mert végre nem hajtható mindenütt. Sok helyen egyenesen lelketlenség volna a magával tehetetlen gyülekezetet olyan költség viselésére kényszeríteni, a melyet nem bír, a melynek minden krajczárját nem roszelelkűségből, hanem anyagi gyámoltalanságból megsíratni kénytelen. S vajjon nem inkább kárára szolgál-e a lelkési tekintélynek is a felpanaszlott temetés? Avagy a papi család és az egyházközség e tárgyban indított igénypere nem lesz-e szegyenfoltja a tartozó s kívánatos kegyeletnek? Szerintem ennek a rendelkezésnek parancsszerű kijelentésére a viszonyok még nincsenek mindegyütt eléggé előkészítve, s én azt hiszem, hogy ez a rendelkezés a későbbi jövőből van előlegezve.“ Rámutat aztán előadó a 20%-os temetési költségre, a mely falusi gyülekezetekben sok keserűséget teremthet.

Ugyancsak a gyülekezetek érdekei ellen irányulónak látja a 10. §. c) pontjának azon rendelkezését, hogy a megürült lelkészi hivatalokat a szomszéd lelkészek kötelesek ellátni. Hogy ebből a rendelkezésből úgy a lelkészekre, mint az egyházakra sok hátrány és kellemetlenség származik, a tapasztalat igazolja. Már pedig „a gyülekezetek elhanyagolásának bármely módja egyenes bűn az egyház egésze ellen. Szükségbeli intézkedésnek jó ez, de ne ez legyen a szabály. A szabály az legyen, hogy a püspöki missiói lelkész lássa el a megárvult gyülekezeteket. Nevezetes, hogy ez a különben végtelen áldásossá válható új papi állás már születése percében elvesztette minden jelentőségét. A missiói lelkész ír körleveleket, másol rendeleteket, a püspöki udvar minden dolgát, a püspöki iroda minden teendőjét, a püspöki szószék minden beszédét elvégezheti s csinálhat mindent a világon, de egyet soha: nem missiónál. S ha a missiói lelkész egyszer valamikor véletlenül csakugyan missionálna is, ugyan hol végezhetne áldásosabb munkát, mint a megárvult s nem ritkán lelketlen izgatók prédájának kitett gyülekezetek körében. Azt mondhatnák, hogy egy ember egy kerület minden megárvult gyülekezetét úgy sem láthatná el. Igaz, de hát azért van a püspök közvetlen rendelkezése alá bocsátva, hogy a legkritikusabb helyre küldessék ki s azért mondtam előbb, hogy a püspöki missiói lelkész által való ellátást tennem szabálylyá, a szomszéd lelkészek által való kíségetést pedig a szükség parancsolta kivétellé.“

Nem helyesli a 6. §. intézkedését, mely szerint a lemondás roppant lassúsággal és körülményességgel megy. „Sokkal helyesebb volna, ha a lemondás nem a csak egy hét múlva összeülő közgyűlés, hanem a helyi felügyelő és az esperes előtt egyidejűleg történnék olykép, hogy a lemondó lelkész vagy a felügyelő azonnal közgyűlést is hirdetne a szokásos határidővel, a melyen már az esperes elnökölne s tenné meg a szükséges intézkedéseket. Ez a szorított eljárás az egyházközség érdekeit is biztosítaná, a lelkész ügyét is szolgálná.“

Ezután rátér az előadó a lelkészek érdekeire, a melyeket legjobban lát biztosítva, bár itt is van javítani való. Kivánatosnak tartja, hogy a 8. §. második felében az a megszorítás tétessék, hogy a lelkész özvegye és családja csak akkor örökölhesse a félévi papi javadalmat, ha ág. hitv. evan-

gelikus. Ugyanezt javasolja a 10. §. a) pontja végén is. A III. fejezet 19. §. megtoldandó egy h) ponttal, a mely szerint nem jelölhető, a ki vegyes házasságban él s ha ezt köt, hivatalát vesztí. A 10. §. a) pontjához még csak a javaslat teszi, hogy a palástdíj mindig azt illesse, a ki érte megszolgál. Javasolja, hogy a 29. §. g) pontjában és a 42. §-ban kivánt aláírások megtagadás esetén az elnökség maga is kiállithassa az okmányokat. Kifogásolja, hogy a javaslat az E. A. 48. §-ban megengedett s itt is 11. §. e) pontjában említett meghívásról nem intézkedik, a mivel a legszebb protestáns szokást, a gyülekező és lelkész legtisztelietreméltóbb szövetkezését figyelmen kívül hagyja.

Ezeket kívül is több §-hoz nyújt be módosítást, mely után Trsztyénszky Ferencz elnök hozzászólása után, melyben az előadó általános szempontjait helyesli s különösen az egyházszervezet tekintetéből a javaslat hibáira rámutat, az értekezlet pontonként igen beható bírálat alá vesse a javaslatot s mely érdeklődés közben, különösen Schárbert, Hollerung, Schleiffer, Endreffy, Ringbauer lelkészek s dr. Masznyik és Stromp theol. tanárok hozzászólásai alapján a következő módosításokat tett:

A 2. és 3. §-ban a róm. kath. izű s egyháztervezetünknek semmikép meg nem felelő „fenn tartó testület“ szavak helyébe „egyházközség vagy missiói kör“ teendő.

A 3. §-ban még kifogásolja azt a nem prot. elvet, hogy az elnökség választhat, a mi egyértelmű a kinevezéssel. Ilyen eljárásnak nem szabad evang. egyházunkba egyetlen ajtón vagy ablakon sem belopóznia. Az egyházmegyei elnökségre vonatkozó rendelkezés, mint sérelmes, törlendő. Az egyházkerületi elnökséghez pedig nem megerősítés, hanem tudomásvétel végett terjesztendő fel a választás.

A 6-ik §. így hangzik: „A lemondás írásba foglalva az egyházközség felügyelőjénél és az esperesnél stb.“

A 10. §. c) pontjába a „püspöki missiói lelkész“ beveendő, egyebekben változatlanul hagyatván.

A 11. §. f) pontjában említett E. A. 320. §. szerint e szövegbe iktatandó.

A 12. §-ban a szörend változtatandó.

A 13. §. után a 11. §. c) pontjában említett meghívásról II. fejezet czimen felveendő az eredeti javaslat teljes szövege ekképen:

„II. Fejezet. A meghívásról. 14. §. Az egyházközségi közgyűlésnek jogában áll a 11. §. e) pontja alapján megnevezett, képesített, a 19. §. alapján az esperes által nem kifogásolt s a püspöknek tudomásul bejelentett egyént az egyház küldöttsége által vagy a szabályszerűleg összehívott választó közgyűlésen a lelkészi állomásra meghívni, illetve rögtön közfelkiáltással megválasztani, a mi azonban, ha a választók $\frac{1}{10}$ -de ellentmond, meg nem engedhető. Meghívás esetén a választási eljárás a többi intézkedések érintetlen, kötelező fennmaradása mellett be van fejezve.“

A 18. §. d) pontjában az E. A. 65. §. szó szerint felveendő, de a következő bekezdés: „A magyarországi ág. h. ev. egyház kötelékén kívül hivataloskodó rendes és segédlelkészek csak az egyházkerületi elnökség kivételes engedélyével jelölhetők,“ mint a mely egész alkotmányunk szellemével merőben ellenkezik, föltétlenül törlendő.

A 19. §. megtoldandó ezzel: h) a ki vegyes házasságban él.

A 20. és 21. §. összeolvad és pedig helyes evang. elv alapján így: „Az egyházmegyei elnökség a beérkezett írásbeli jelentkezéseket és okmányokat (14—16. §.) átvizsgálja, a jelölhetők névsorát a 19. §. alapján megállapítja és tudomásvétele végett a püspöknek bemutatja. A nem jelölhetők ügyének elbírálása az egyházi törvényszék hatáskörébe tartozik.“

A 22. §. második bekezdésében a „választani köteles“ helyére „választ“ teendő. Első bekezdésében pedig ezek a szavak: „az egyházkerületi elnökség által jelölhetőkül elfogadott jelentkezőknek névsorából“ (20. §.) törlendők.

A 25. §. első fele így hangzik: „Az egyházmegyei elnökség a jelöltek közül is kizárhatja“ stb. A második bekezdésben az egyházkerületi törvényszék helyébe az egyházmegyei teendő. Harmadik bekezdésében a „választani köteles“ helyébe ezután a „választ“ teendő.

A 28. §. a) „pontja végén a hivatalból tagok között említett idegen felekezeti tanintézetek evang. tanerői csak akkor tagjai a választó gyűlésnek hivatalból, ha az egyházközség alkalmazza őket, miért is a szöveg így alakítandó: „ . . . . és az annak területén lévő nem felekezetünkbeli tanintézeteknek az egyház által alkalmazott és fizetett ág. hitv. ev. tanárai, tanítói és a kántor (énekvezér.“)

A 34. §. első fele így szól: „Titkos szavazás, legalább 20 választó kérésére elrendelendő,“ mert az elnökségnek e tekintetben korlátozó hatalom, szeszélyből ítélkezés joga nem adható, különben is a titkos szavazás lévén a leghelyesebb formája a szavazásoknak.

A 36. §. végén a „püspök“ helyébe az „esperes“ teendő, mert a gyülekezetekkel való közvetlen érintkezés különösen fizetés megállapítás ügyében természetesebb az esperesi hivatáskör keretében.

A 43. §-ba beszúrandó „a missiói kör, illetve az egyházmegye közgyűlése.“

A 45. §-ba: „Az egyházmegyei bíróság“ teendő.

A 46. §. második bekezdésében az elején is, a végén is törlendők ezek a szavak: „illetve egyházkerületi,“ mert intézkedő joga s így felelőssége első sorban csak az esperességnek van.

A 67. §. egészében helytelen, nemcsak azért, mert ha a lelkész hívja is a segédlelkészt, a választást a közgyűlésnek tartja fenn, hanem mert kinevezett segédlelkészről is tud. Általában a helyettes lelkészeknél is több helyen „kinevezés“ szót használ a javaslat, a mi az evang. egyház szótárában elő nem fordulhat. Oda tehát mindenütt az „alkalmas“ szó teendő. A 67. §. helyébe az értekezlet a régi d. i. kerül, rendtartás 102. §-nak szószerű beiktatását kívánja.

A 71. §. b) pontjában a „püspök“ helyébe „esperes“ teendő.

Az értekezlet egész délelőtt e javaslatokkal foglalkozott s utánna még csak dr. Masznyik Endre terjesztette elő az egyetemes tanügyi szabályrendelet elveit s az idő előrehaladottsága miatt a gazdag és érdekes tárgysorozat többi pontját az őszi rendes értekezletre utalván, az alelnök Ritter Károly kíséri esperes a tanácskozást buzgó imával bezárta.

rs.

BELFÖLD.

A budapesti protestáns orsz. árvaházban f. hó 17. és 18. folytak le az évrő vizsgálatok Szóts Farkas tanügyi bizottsági elnök vezetésével, kiváló sikeres eredménnyel, a miért az elnök szép beszédben elismerést és köszönetet szavazott a tanítóknak, névszerint: Brocskó Lajosnénak, Petrik Jankának, Alapi István-

nak, Csernok Rezsőnek. A kiállított slöjd-tárgyak és női kézimunkák köztetésben részesültek.

A vizsgák befejeztével az árvaház megható ünnepélynek színhelye volt. A Pique-Dame társaság átadta alapító oklevelét és a kilépő növendékek búcsút vettek az intézettől. 1885-ben Kéler Napoleon buzgó és áldozatra kész egyháztág otthonában Pique-Dame névvel visztöz társaság alakult azon nemes czállal, hogy a játék összes nyereségéből a protestáns orsz. árvaházban 4000 frtos ágyalapítványt létesitene, a melynek kamataiból egy árvát neveltetnek az intézetben. A társaság tagjai a következők: Bajza Lajos vasuti főmérnök, Bexheft Mór kir. tanácsos, nyug. vasuti vezérfelügyelő, Bielek Miksa műegyetemi tanár, Fleischer Péter tüzér százados, Forcher Adolf vasuti főfelügyelő, Horváth Mihály ügyvéd, Joób Károly takarékpénztári igazgató, Kéler Napoleon építész, dr. Kéler Zoltán ügyvéd, Zimmermann vasuti főmérnök, Zsembery Kálmán kir. ítélő táblai bíró, 13 év alatt begyűlvén a 4000 forint, a társaság f. hó 18-án megjelent az árvaházban és nevében Kéler Napoleon nagy számú és előkelő közönség előtt lelkes beszéd kíséretével átadta az alapító oklevelet Kovácsy Sándornak az egyesület nagybuzgalmu elnökének, ki azt meleg hangu szavakkal megköszönte. Az alapítványos helyre a társaság egy 5 testvérrel bíró árva fiút jelölt.

Ezek után a szószék elé lépett Brocskó Lajos igazgató, nagyhatású beszédet intézvén a kilépő növendékekhez, kiknek nevében hálás köszönetüknek kifejezést adtak: Király Tibor a ref. gymnasium IV. osztályának kitűnő tanulója, ki 8 évet töltött az intézetben és Weisz Kornélia okleveles tanítónő, ki 7 évig volt az intézet növendéke és mint ilyen szerezte meg oklevelét. A meghatottság könnyű csillogtak még a férfiak szemeiben is. Ezen szép és megható ünnepély után a Pique-Dame társaság gazdagon megvendégelte az intézet 106 árváját.

A serajevoi evang. egyház szép ünnepet ült pünkösöd hétfőjén, a mikor is templomához az alapkövet letette. Az ünnepi beszédet az egyház lelkésze Schäfer János Lajos úr Sámuel I. 7, 12 alapján tartotta meg, a midőn is az egyház 5 éves multjára visszatekintve — t. i. 5 évvel azelőtt ugyanazon napon 27 választóképes egyháztág tartotta az alakuló gyűlést — a mai napot azon napnak állította oda, mint a melyen az „Eben-Haézer“ teheti le s Sámuellel szólhat. „Mind eddig segítséggel volt nekünk az Úr.“ Mert ezen alapkő is a segítség kövévé legyen az által, hogy az építendő templom azon méltatlan állapottól segítsen, hogy a jövőben ne kelljen az istenitiszteleket egy vendéglő helyiségben megtar-

tani, hol gyakran csak néhány órával azelőtt még tánczoltak. Addig, míg a lelkész évente csak 4—5 ször jött Franz-Josefsfeldről ide, nem tűnt annyira fel, de most a mióta állandó lelkésze van az egyháznak, ezen állapot annál nyomasztóbb s szégyenítőbb! Ha Isten úgy akarja, a templom egy év alatt kész lesz s annak beszentelését az egyház annak idején az egész boszniai evang. szent ügy impozáns ünnepévé akarja tenni.

Eleintén az egyház viszonyához képest egyszerű kis imaházat akart építeni, de miután a magas kormányzóságtól ajándékozott templomépítésre szánt tér a város legszebb utcájában fekszik s azonkívül még szép pénzbeli segítséget is nyújtott, a hely és a szent ügghöz méltó templomot kell építenünk. De a kormányzóság fent említett segítsége és azon kívül Ausztria s Német honból gyűjtött pénzek s az egyház tagjainak önmegadóztatása daczára még sok pénz hiányzik, hogy a templom csak tető alá kerüljön, a miért is az egyház magyarországi hitsorsosaihoz szándékszik fordulni, hogy azok is segítsék a templomot felépíteni!

A vakáczióban az egyház tanítója Ulreich Nándor kerékpáron szándékszik személyesen gyűjteni, a mennyit ezen rövid idő alatt bejárhat, a többi egyházak, még pedig mivel Boszniában mindkét hitfelekezet együtt van, a lutheránus és református egyházakban aztán írásbelileg fog az egyház gyűjteni.

Mert ha meggondolja az ember, hogy a róm. kath. egyház itt Serajevóban 1878. előtt csak 2000 lelket számlált s egy roskatag temploma volt, ma pedig 12000 lelket számlál s egy nagy-szerű bazilikán kívül két szép új temploma van, csak kívánandó, hogy a két evang. felekezet az okkupált tartományok fővárosában a tiszta evangélium hirdetéséhez méltó templomot kapjon, a miért is e czél eléréséhez bizodalommal fordulunk magyar hazánkban az evangelium mindkét felekezetéhez!

Kulcsár-jubileum. A miskolci ág. hitv. ev. egyházköztség kedves meglepetésben részesítette f. hó 19-én tartott küzgyűlése alkalmával főgondnokát: Kulcsár Károlyt.

Nevezett egyházszerető, buzgó lelkületű férfiú 37 év óta szolgálja a miskolci egyházközséget, 27 év óta gondnoka, 25 év óta főgondnoka annak. Utóbb említett minőségében szerzett érdemei elismeréseül rendezte neki az egyházköztség azt a családias jellegű, egyszerű, de benső melegséggel teljes ünnepélyt, melyen az ünnepelt iránt érzett tiszteletüknek kifejezést adandók a hegyaljai egyházmegye részéről is megjelentek Túróczy főesperes és Kovács Andor főjegyző.

Az érdeemes férfiút, ki a készülő ünnepélyről az előkészületek titokban tartása folytán

mit sem tudott, a püspök úr üdvözölte elsőnek. Meleg hangon szólott hozzá, mint az egyház hűséges munkásához, a fáradhatatlan buzgalmu gondnokhoz s az önzetlenül dolgozó tisztviselőhöz, ki 37 év óta a miskolci egyházközség mindenemű dolgaiban élénk részt vett, többől az orosz-lánrészt kérte ki magának és fáradságos, áldozattal járó hosszú munkássága alatt sohasem fogadott el az egyházközségtől munkája fejében egy krajczárt sem.

Az egyházközség köszönete és hálája fejében arany lánczczal ellátott arany órát nyújtott át a püspök úr az ünnepeltnek s symbolizálta az ajándékban a gondnok pontosságát, az egyházi ügyek körül fáradhatatlan biztos járását, s a lánczszemekben az ünnepelt férfit körül övező hívek hálás szeretetét.

A szeretettel s bensőséggel teljes kedves üdvözlésre Kulcsár gondnok elfogódva, a nem várt kitüntetéstől meghatva, könnyek közt felelt. Köszönete után fogadással végezte szavait, hogy Ura Krisztusa egyházának ezentúl is, életfogytáig hű munkása leend.

Üdvözölték még a jubilátat, levélben a távol levő egyházfelügyelő, dr. Marko László helyettes felügyelő és a hegyaljai egyházmegye nevében Túróczy főesperes.

Ime egy férfiú, kit elhívott az Úr kézmíves eszközei mellől egyháza építésére.

Ime egy patriarchalis alak tele vallása és egyháza szeretetével, buzgósággal, lelkesedéssel.

Ime egy fehér holló a mai anyagiasságtól sötét világban, a ki ráér egyházáért dolgozni, s dolgozik szakadatlanul majdnem 4 évtized óta ingyen — Isten dicsőségére.

S ime egy Isten előtt kedves férfiú, a kit hűségeért megjutalmazott az Úr hiv élettárssal, és a társadalomban tekintélyes állást elfoglaló önálló, derék fiúval, két férjes leánnyal, megelégedett, boldog családdal.

Ez egyszerű, de lelki tulajdonainál fogva sokak fölé emelkedő férfiú példájából sokan tanulhatnak anyaszentegyházunk tagjai közül egyházszeretetet, azért teljesítendő önzetlen munkásságot s még egyet, — azt, hogy a kik hiven szolgálják az Urat s az ő egyházának élő, buzgó tagjai, azokat az ő áldása kíséri még maradékaikban is.

Az egyházi közgyűlés után a püspök úr néhány tagból álló kísérettel az ünnepelt főgondnok lakására ment s ott üdvözölte annak nejét is s megmutatta neki az egyház ajándékát, mely annál becsesebb, mert a lánczra fűzött kis könyv alakú függőben Radvány István egyházfelügyelőnek és a püspök úrnak kisebbített fényképe van behelyezve.

A megható, szép ünnepélyt a püspök által adott családi ebéd fejezte be. Kovács.

A XIII. városi esperesség felavatási közgyűlése július 21-én Szepes-Iglón tartatott meg. A gyámintézeti isteni tiszteleten Justh István menhárdi lelkész. Márk. 12, 41—44, felett a jótékonyosság áldásáról, hathatósan szónokolt, kimutatván, hogy a Gusztáv Adolf egyesület 1832. óta 32, a magyarországi gyámintézetünk pedig 1860. óta 1 millió forintot gyűjtött és osztott ki. A begyűlt offertorium tett 36 frtot és 36 krt és a nagy szeretetadományra fog fordíttatni.

Az istenitisztelet után Justh S. J. főesperes üdvözli az egybegyűlt tagokat és meghívja Förster Ede urat, mint legidősebb egyházfelügyelőt a megüresedett egyházmegyei elnöki székbe. A megbízó levelek átvétele és Schultze Ottó, valamint Dobó Adolf pótjegyzők megválasztása után zajos tetszés közben kihirdettetett, hogy az összes községek egynek kivételével, mely tévedésből másra szavazott, mindnyájan Münnich Kálmán úrra, mint egyházmegyei felügyelőre adták be szavazatukat. Lajos Győző, Folgens Soma, Strauch Béla és Weber Samu tagokból álló küldöttség a megválasztottat magyar diszruhában elkísérte a templomba, hol harsogó éljennel fogadtatott. Justh főesperes szívélyesen üdvözölte a megjelenő felügyelőt és a pecsét átadásával hivatalába beiktatta, felszólítván őt a hivatalos eskü letételére. Ezek után az új felügyelő következő tartalmu székfoglalói beszédet tartott: „A mai napot életének egyik legszebb napjának tartja, de érzi nagy felelősségének súlyát is. Fialat kora óta rendes munkáján kívül mindig a közügynek is szolgált, ha polgártársai bizodalmaival találkozott és így egyházának érdekében is közreműködni és buzgóság által pótolni akarja azt, a miben tapasztalása még talán hiányos volna. Kéri a főesperest, hogy őt gazdag tapasztalásával támogassa, ha ő a többi tisztviselőkkal egyesült erővel egyházának érdekében elvállalt kötelességét teljesíteni fogja. Tanunk és törvényeink értelmében a világi elem is hivatva van a lelkészi karral vállvetve egyházunk javát előmozdítani és azért reményli, hogy ez irányban a legsikeresebb tevékenység fog kifejlődni. Egyházunk legfőbb kincse az autonómia, melynek megvédése és erősödése minden protestáns ember közös célja, mely a szónok feladatához is fog tartozni. Az iskola fejlődését mindig élénk figyelemmel kísérte s most is azon lesz, hogy vallásunk ezen erős bástyája hivatásának megfelelően. Különbén az általános bizodalmat megköszönvén, kéri a támogatást felülről és alulról hivataloskodásához. Justh főesperes, Folgens esp. főjegyző, Lersch Soma a tátraalji egyházmegye nevében, valamint táviratilag Weisz dobsinai lelkész legszívélyesebben üdvözlik a beiktatott egyházmegyei felügyelőt, kinek székfoglalója általános tetszésben részesült.

A napirend többi tárgyaira áttérvén, a főes-

peres jelenti, hogy a XIII. városi, 15,517 lelket számláló esperesség területén született 457 gyermek, meghalt 349 személy és eskettetett 120 pár 36 vegyes házassággal, melynél szintén veszteség nem tagadható. Irodalmi tevékenységet fejtettek ki: Z i m a n n János tanár, W e b e r Samu, Schultze Ottó és Kübacher Albert lelkészek és Klener úgy mint Fiedler tanítók.

Dr. Lorx Sándor egyházmegyei pénztáros kimutatása szerint az egyházmegyei pénztár 3631 frtnyi vagyont mutat ki. A Klara Hendl-féle alapítvány azonban áll 13,520 frtból, melynek kamataiból papi és tanítói özvegyek és árvák segélyeztetnek. Az egyesült XIII. városi és táraaljai papi özvegy-árva nyugdíjintézeti alapítvány 17,577 frtot mutat ki, 405 frtnyi többlettel; 7 papi özvegy 700 frttal lett segélyezve. Ide tartozik még a poprádi Husz-féle alapítvány 985 frttal, melynek kamatai szintén elosztatni fognak, ha a tőke az 1000 forintot eléri. A gyámintézeti pénztárnál Höntz Adolf jelenti, hogy 598 frt befolyt és hogy a levonandók levonása után szabad rendelkezésünkre 123 frt 36 kr. áll, mely 20 frt 56 kronként Majerka, Keresztfalu, Ruszkin, Kottmár, Holló-Patak és Szomolnok 6 kérvényező községeknek kiosztandó volt.

A Zsedényi-féle ösztöndíjra Chodály János poprádi, Kertscher Ede iglói és Zimányi Mór illéfalvi tanítók ajánlatnak. Majerka és Mülenbach községek felebbezése szavazati joguk megtartása ügyében, pártolólág fel fog terjeszteni az egyetemes gyűléshez. Az idő viszonyaival számíva, az esperesség kimondja, hogy a községek terhein könnyíteni kell, az u. n. iskolai adó és a supplicatio beszüntetése által. Az eperjesi theologia, bármennyire beválik, mégsem tartatik a gyűlés által okvetlen szükségesnek 10—15 tanítvánnyal 4 tanárral szemben. A lelkészek választása és alkalmazásáról szóló szabályrendeletet elfogadták némely fontos módosításokkal az autonómia megóvása érdekében Theon iglói vallásnár indítványai szerint. A kerületi nyugdíjintézetre vonatkozólag határozatba ment: a tőke szaporittasék a segélypénzek összegéből, a régi tagok jogai épen tartassanak, az új tagok csak annyiban részesíttessenek jogélvezetben, amennyiben azok a régi jogokkal összeférnek.

Indítványképen határozatott, hogy az egyházközségi számadások egy, az esperesség által elfogadott Kés márkon S a n t e r n é l kapható minta szerint vezettessenek és pedig napló és főkönyv alakjában.

A Miskolczon július 10—12-én tartandó egyházkerületi gyűlésre az elnökségen kívül kiküldetnek Izsákkal, Krompach és Leibitz lelkészei és a világiak rézséről: Topscher György, Lajos Győző, Förster Ede, Kovácsy Sándor, Küffer Vilmos és Fell Ottó.

A diszebédén vagy 200 taggal a város és környék színe-java volt képviselve és az új felügyelő úr vendégszeretetét élvezte. Münnich, a felügyelő öcsöcse és hirneves képviselő is ide sietett, hogy résztvehessen a diszes ünnepélyen, melyet a szellemes pohárköszöntők hosszú sora fűszerezett.

Weber Samu.

A pöstyéni ág. hitv. ev. fiókegyházat igen becses ajándékokkal kitüntetésben részesítették. Beliczai Béla, a budapesti deaktéri II. gyülekezet tisztelt gondnoka, ki egy gyönyörűen szóló értékes harmoniummal, a második jötevő pedig Hutschenreiser Louis tanár Lichtében (Szász Meiningenben) a ki sajátkezűleg remekül festett s Krisztus urunkat az olajfák hegyén ábrázoló oltári képpel kedveskedett a pöstyéni híveknek; ezen becses tárgyakat Kovács Sándor pozsonyi evang. theol. akad. tanár pünkösdi vasárnapján felavatta s magasztos rendeltetésüknek átadta.

Lelkész-igtatás. Június hó 5-én igtattatott be szépszámu úri s népközönség jelenlétében lelkési hivatalába a május 8-án egyhangulag választott Rozsnyai János Szádon (Hontm.), mely ünnepélyes aktussal véget ért a Holéczy János volt lelkésznek Csanádra távozása után kitört s háromnegyed évig tartott, nagy hullámokat fölvert százdi papválasztási háború. Tömerdek levelezés, utazás, gyűlésezés, összetűzés, békéltetés; egy-két törvényszéki ülés, egy helyszíni vizsgálat, a papválasztás háromszor való megejtése; püspök, felügyelők, főesperes s két adminisztrátor nehéz munkája s hozzá még természetesen nagy költség teszi emlékezetessé s jellemzi ezen papbeállítást azaz választást, mely elvégre Isten segítségével dülőre jutott a két szemben álló jelöltnek lemondása után. Beigtató papok voltak: Rell Sámuel teszéri s Krupec István udvarnoki lelkész, ki a második administrator volt. Örök kár lett volna, ha az Úrnak e Sionját, Hontnak nemcsak legmagyarabb egyházát, de exponált missiói helyét elnyelik a fenyegető vész hullámai! Immáron azonban hála Istennek olajágot tartanak kezökben a hadfelek, köztük: az öreg Ivánka Zsigmond (ki időközben — szerinte harcz hevében — súlyosan meg is betegedett), Plachy Gyula, az új korponai polgármester, lelkes egyházfelügyelő s gróf Stainlein Ottó, kit külön elismerés is illet, azért hogy az utolsó választásnál — Ivánkával együtt — lemondott saját új jelöltjéről a béke s egyértelműség kedvéért. Pax nobiscum!

A pozsonyi egyetemes ev. theol. akadémia f. hó 17-én, pénteken d. e. 10 órakor a jötevők emlékezetére az évrázással kapcsolatban hálaünnepélyt tartott, melyen a helybeli ev. egyházi és iskolai előjárókon kívül megjelent báró Radvánszky János, Zólyom-

megye főispánja csuláljával, dr. Baltik Frigyes ev. püspök, dr. Thalys Kálmán orsz. képviselő, a pozsonyi Toldy kör elnöke, stb. — Az ünnepély rendje a következő volt: 1. Karének, énekelte a theol. dalkar Fröhworth S. vezetése alatt. 2. Bíró Radvánszky Antal emlékezete, beszéd, tartotta Hörk József theol. akad. tanár. 3. Jelentés a pályázatokról. Pályadíjat nyertek: I. Reif Pál: Tertullianus érdemeinek méltatásáért (tört.) 5 arany. II. Hajts Bálint: Ezdrás felett írott műveért, (írásmagyarázat) 5 arany. III. Maliarik János: legjobb egyházi beszédért Glatz-féle 2 arany. 4. Búcsú szavak, mondotta Reif Pál IV. theol. 5. Igazgatói záró beszéd, tartotta dr. Masznyik Endre igazgató. 6. Karének, énekelte a theol. dalkar Fröhworth S. vezetése alatt. — Hörk József b. R. A. mint a theol. akad. egyik jöltevőjéről azt bizonyította be meggyőzőleg, hogy báró Radvánszky Antal „az egyházi, a politikai s a társas életben végezte az eszes, szorgalmasan kitartó s a lelkesen szeretetteljes magvetői munkát“ — s azért megérdemli, hogy nagyonak mondjuk. Bevezetése a család multjából vett példakkal könnyeket fakasztott s nagyhatású beszédének befejezése lelkesedést keltett. (Báró Radvánszky Antal volt a theol. akad. egyik első alapítója.) Reif Pál búcsú beszéde ugyesen megírva, talpraesetten előadva nagy tetszést aratott. Dr. Masznyik Endre igazgatói záró beszéde a közönség osztatlan tetszésével találkozott s mint a fenti két beszéd is — élénk tapsvihart keltett. Fröhworth Sámuel szabatosan vezette a theol. dalkar szép énekét. A közönség egy igazán sikerült ünnepély kellemes emlékével távozott. Többen a theol. „Otthon“-t szemlélték meg, elismerésöknek adván kifejezést ezen sikerült alkotás felett.

A nagyhonti ev. esperesség papjai — számszerint 28-an, — június hó 8-án gyülekezett össze Haendl Vilmos főesperes elnöklete alatt papi értekezletre Lissón Kramár Sámuel kartestvérnél. A tanácskozást istentisztelet előzte meg, melyen fungáltak: Szlávik György dacsolami s Greguss Gyula csallí tisztestvérek; amaz a szent oltár mellől szólott ékesen és hatásosan a papi hivatásról s beszéd után osztá az úr szent vacsoráját; Greguss pedig a szószéken predikált buzgón az isteni kegyelemről és a Krisztusban való üdvörl. A tanácskozást megnyitotta Haendl Vilmos, örömeinek adván kifejezést a megjelent szép szám fölött, kiket megtartott ez évben az Úr kegyelme, mely kegyelmet kérve továbbra is, megindítja a tárgyak menetét. A tárgyak s határozatok ezek voltak: 1. A papi fizetések rendezése ügyében törvény szerint a helyi közgyűlés intézkedjék minden egyházközségben, megmaradván az esperességi közgyűlés elé való felelősség joga. 2. Az első magyar ált. biz-

tosító társaságtól a bizt. díjak százalékából 149 frt 85 kr. szolgáltatott be az esp. özv. árva intézet pénztárába, a jégkárbeli biztosításokból való % kedvezmény kieszközlése továbbra is szorgalmazandó a társaságnál. 3. Az esp. özv. árva intézetbe évi járulékot fizetni vonakodó 3 egyház, úgymint: Cseri, Ledény és Darazsi ügye az esp. közgyűlés elé terjesztendő; Berecsfalva megígérte a fizetést, 27 egyház pedig rendesen beszolgáltatta járulékát, (12 friot) mely ezentúl az egyetemes nyugdíjintézet javára esni fog. 4. Az ipoly-sághi megyei közkórháznál alkalmazni kért s remélt ev. diakonisszák kedvezőtlenre fordult ügyében — a mennyiben diakonisszák mellőzésével kizárólag r. kath. apácákat fogadnak ápolóul — az értekezlet kimondja, hogy a jövőbeli ipoly-sághi missziói lelkészek különös figyelmébe fog ajánlatni az ev. betegeknek vallási gondozása. 5. A kerületek új beosztása következtében alapítványok és segélyintézményekhez való jogigényeiben megrövidült Bars, Hont és Nógrád vitás kérdései ide vonatkozólag pertraktáltatván, kimondatott: hogy a bányakerületi segélyintézetbe való befogadást új tagokra nézve is kérni fogja Hont. 6. Azon kérdésre nézve, hogy ki fizesse a kerületi gyűlési követeket, az értekezlet azt válaszolja, hogy az, a ki eddig fizette, tudniillik a kerület s onnan, a honnan eddig. vagyis az adminisztratívonalis czélokra szánt pénzforrásból. 7. Csatlakozik Hont és Moson, Pozsony és Pozsonyváros papi gyűlése azon határozatához, hogy a lelkészi megüresedett állomásra jelentkezők közül senkit nem lehet kizárni birói ítélet nélkül a pályázásból, mint birt jogból, mely értelemben a lelkészek alkalmazásáról szóló új szabályrendelet 20. §-a módosítandó.

A belmisszió ügyéről épületes tanulmányt olvasott fel vonzóan Holéczy Zsigmond kevincsei lelkész; esztendőre pedig különös tekintettel a bakabányai belmissziói mozgalomra, hasonló irányú értekezés megtartására Bujna Márton szölvittatott fel. Jövő évi conferentia helyéül Udvarnok, esetleg Egyházas-Maróth; szónokul pedig Scholtz Gyula esetleg Kuchta Lajos; oltár előtt pedig: Fuchs János esetleg Koricsánszky Pál jelöltettek. Értekezlet után a Czajhán építész terve szerint újonnan épített szép paplakban testvéri lakoma volt, melyen főképen Haendel Vilmos, a szeretve tisztelt főesperes oikodomikus, aztán Bernáth Sándor humoros, Szabó Gyula s Kuchta Lajos szellemes és a házi gazda köszönő megemlékezései után a testvériség s együvé tartozás ápolására s jeléül Krupec István előterjesztésére elfogadták általánosan a honti lelkészek egymásra nézve a bizalmas „te“ megszólítást, a mit a többi esperességbeli lelkész testvéreinknek is melegen ajánlani bátorkodunk; ez az ima nyelve, bibliai be-

széde, a szeretet szólitása; katonák, országgyűlési képviselők közt stb. dívik; csak mi — testvérek — ne értenék meg a közvetlenség e hangját, melyben erő s lélek vagyon? Azért tehát nem „Testvér úr,“ de „bátyám“ „öcsém“ legyen a titulus; így szeressük és tiszteljük is egymást.

Ötvenezer (50,000) forintos alapítvány a soproni theologiai intézetnek. Folyó hó 22-én mutatta be Gyurácz Ferencz püspök a főiskolai nagybizottságnak Haubner Rezső soproni orvostudor emlékiratát, mely szerint boldogult atyja, Haubner Máté püspök emlékére már régebben végrendeletileg 50,000 forint hagyott a soproni theol. intézet növendékeinek segélyezésére s ugyan e czélból már most évi 2000 forintot bocsát az egyházkerület rendelkezésére. Az emlékirat pünkösdi vasárnapján kelt, pünkösdi lélek nyilatkozik is benne.

A békési ág. hitv. ev. esperesség f. hó 28-án Tót-Komlóson tartotta meg évi rendes közgyűlését Veres József esperes és Haviár Dániel egyházmegyei felügyelő elnöklete alatt. A közgyűlést megelőzőleg június hó 27-én ugyanott az egyházmegyei iskolaszék ülésezett, melyben a körlelkészek jelentései adtak számot az egyházmegye virágzó tanügyi állapotáról. Az egyházmegyei közgyűlést a szokott gyámintézeti isteni tisztelet előzte meg, melyen Placsó István szarvasi lelkész mondott nagyhatású, keresztény szeretetre buzdító szent beszédet. Ennek végeztével Haviár Dániel rövid szavakkal üdvözölte a megjelenteket s a gyűlést megnyitotta. A törvényszerű megalakulás után felolvastatott Mikolay Mihály esperességi világi jegyző lemondó levele; a világi jegyzői tisztelet Dr. Bikádi Antal bánfalvi felügyelővel töltötte be.

Ezután Veres József esperes olvasta fel évi jelentését.

Az esperesnek különféle jelentései, valamint a szarvasi főiskola felügyelő bizottságának jegyzőkönyvei tudomásul vétettek.

Az iskolaszéknek ebbeli indítványát, mely szerint a körlelkészek minden harmadik évben más-más körbe helyeztessenek át, a közgyűlés helyesléssel tudomásul veszi s a körlelkészek ezen beosztását — miután a lelépő Harsányi Sándor helyébe Freytag János csorvási lelkészt választotta meg körlelkésznek — azonnal keresztül is viszi. A számvevőszék jelentése keltett nagyobb vitát, a melynek végeztével meghagyta a közgyűlés, hogy az egyházak a törvényes alapon adózási szabályrendeletet alkossanak.

Az egyházak szabályrendeletei helybenhagyattak, kivéve a tót-komlósi egyháznak a tanítók előléptetéséről és korpótlékáról szóló szabályrendeletét.

A közgyűlést délben sikerült közebed követte, a melyben Veres József esperes indítványára

minden szónok 1 koronát tett le az egyetemes lelkészi nyugdíjintézet javára, a mely indítvány 18 forint 10 krt. hozott a nyugdíjintézetnek. — A többi esperességek nem követnék ezt a szép példát?

Veres József következő három indítványát egyhangulag elfogadta a közgyűlés: 1.) Az egyetemes közgyűlés rendelje el a lelkészi fizetéseknek a minap hozott törvény értelmében való sürgős összeírását. 2.) Rendelje el az egyetemes gyűlés az evangélikus hívek egyházi és iskolai mindennemű összes évi járulékaiknak összeírását, hogy azon járuléknak, állami adójukhoz való aránya kimutatható legyen, s ennek alapján az államsegély fölemelését sürgetni lehessen. 3.) Rendelje el az egyetemes gyűlés a tanítói és kántori fizetések elkülönítésének összeírását, hogy szükség esetén e tekintetben irányelveket állapíthasson meg.

A délutáni ülésben több kisebb tárgy intézettel el és kiadatott a bizottságoknak, a melyek a legközelebbi őszszel tartandó rendkívüli közgyűlésen adnak munkálkodásukról számot. —á—

IRODALOM.

Stromp László: Apáczai Cseri János, mint paedagogus. (Ára 3 korona.) Ily czimen jelent meg az Athenaeum cz. folyóiratban egy terjedelmes neveléstörténeti tanulmány, a mely nemzeti irodalmunk egy kiváló alakjának paedagogiáját mutatja be. Szerzőnknek célja az egymással ellentétben álló nézetekkel szemben, melyek Apáczait majd teljesen lerántják, majd érdemén felül méltatják, azon alapot s irányt megjelölni, a mely lehetővé teszi az igazságos ítéletet s méltatást. Ezen alap szerzőnk szerint a magyar nevelésügy. „Életcélja volt, mondja a szerző (7 ol.) nemzetében a tudományoknak az iskolaügy újjászervezése által édes otthont teremteni s azoknak anyanyelvű fejlesztése által nemzetét művelteté, nagygyá. hatalmassá tenni. S hogy ez eszményének szolgálhasson, lemondott előre a tudós specialista igényéről s lett idegen műveket magyarul megszólaltató encyclopaedistává; . . . a nemzeti közoktatásügynek megvalósítása érdekében az iskolában, mint az életben tollal, mint szóval egyaránt fáradhatatlanul küzdő apostollá. Ez volt charizmája s e tekintetben bizony nem volt akkor honfitársa hozzá fogható s nincs utód, a ki csak megközelíthette, nemhogy túlszárnyalhatta volna!“ Hogy ezen részben nagyon sokat mondó s túlzott, részben keveset mondó, mert igen általános tételét mikép bizonyítja: azt a következőkben mutatjuk be.

A magyar iskolaügy mindig a külföldi s nevezetesen német minták után alakult, sőt a ma-

gyar nemzet életrevalóságának egyik kiváló bizonyítéka, hogy a nyugat műveltsége itt mindig tárt kapukra s szíves fogadtatásra talált; szerzőnk tehát a Trozendorf-Sturm-féle hazánkban általánosan elterjedt iskolaügyének ismertetését adja német források nyomán, hogy annak magyarországi képét bemutathassa s Apáczai neveltetését s tanulmányait előnkbe rajzolhassa. Apáczai iskoláztatásáról csak 15—16 éves korától kezdve vannak adataink s ezek szerint tanult Kolozsváron, a hol különösen a latin nyelvben s a humaniorákban tett nagy haladást Porcsalmi András kedvelt tanárának vezetése alatt, ki őt azonban már a realiak iránti szeretetre is figyelmeztette. 1643. őszén felsőbb tanulmányainak végzése végett Gyulafehérvárra ment, mely iskola akkor az összes magyar prot. iskolák között az erdélyi fejedelmek kiváló pártfogása miatt a legelső helyet foglalta el s melynek külföldi származása híres tanárai Alstedt, Bisterfeld és Piscator pietisticus dogmatikus irányban nevelték az ifjúságot. A klasszikus nyelvek tiszta kezelése s a theologiai tudományok elsajátítása volt a főczél, egyébre nevezetesen a természettudományokra jóformán semmi figyelmet nem fordítottak. A tanítás nyelve minden osztályban a latin volt.

Apáczainak tudományt szomjazó lelke nem elégszik meg itthon szerzett ismereteivel s 1648-ban Hollandiába megyen s mint theologiai candidatus Leydenben Utrechtben és más egyetemeken mélyíti s gazdagítja tudását a különféle idegen ifjak által látogatott híres iskolákban s miután 5 évet töltött szorgalmas tanulással, visszatért hazájába az iskola és nevelésügy nagy hasznára. Itteni tanárai közül nagy hatással voltak reá: Rivetus új módszerű nyelvészet-történeti írásmagyarázatával, Amesius angol eredetű puritán gondolkodású ember, a ki szigorú egyházi irányát a gyakorlati élet tevékenységével termékenyítette. az ő finom szellemével s bölcselkedésre hajló positivismussal, Noetius Gisbert mély tudományú híres s nagyra becsült positiv irányú theologiai tanár és pap, a ki a pietismust az orthodox kálvinista világnézettel tudta összeegyeztetni s kitől az anyanyelven való tanítás eszméjét vette és végül Heidanus Cartesianus bölcsész, a kitől nagyon sokat tanult s habár theologailag a positiv irány híve volt, a dogmatikus avult nézeteken túltette magát s a realiak felfogásában egészen a Bacon szellemét árulja el. A kitűnő tanárokon kívül a hollandi nép műveltsége, gazdagsága, kis országának hatalmas és iskoláinak kitűnősége mind megannyi ösztökélő s lelkesítő eszköz arra, hogy tőle telhetőleg a saját hazáját s nemzetét tegye nagygyá s hatalmassá tudomány, műveltség s gazdagság által. Érzi a nagy czéllal szemben fogyatékosságát, de meg van benne nagy elszántság s kitartás 26 éves ifjú, a midőn 5 évi

tartózkodás után visszatér hazájába s alkotni kezd. Eddig kíséri őt Stromp értekezésének első részében, melynek czime: az előkészülés kora.

A második részben „Az alkotások kora“ cím alatt részletesen ismerteti Apáczainak műveit, kezdve a már Utrechtben megkezdett Magyar encyclopoediával, a melyben elpanaszolja a magyar nemzetnek más nemzetekkel s különösen a hollandusokkal szemben való elmaradottságát leírja, miképen akarná ő tanítványait oktatni, kezdve az oktatást magyar, illetőleg anyanyelvű bibliai történeteken, geografián, természetrajzon, folytatva erkölcsstanon, alkotmánytanon, mennyiségtanon s befejezve metafizikán s logikán. Ezekből természetesen keveset kíván adni, a főelvekre szorítkozva. Erre következők a görög, latin, héber és arabs nyelveknek (nem nyelvtanoknak csupán) tanítása, kezdve az új szövetségen s folytatva a görög classikus történetirókon, mindig a könnyűről nehezebbre menve át; hasonló methodust kell követni a görög után a latin, héber és arabs nyelvek tanításában. Nagyon figyelemre méltók azon megjegyzései, melyeket Apáczai az iskolák felállítására, hasznára, szervezésére, tanítóira s tanítványaira tesz s melyek még ma is legnagyobb részökben elfogadott paedagogiai didaktikai igazságokat foglalnak magokban. Utrechtben készült még a „Magyar logikácska“ és Fortius „tanácsa“ című két kisebbszerű műve, melyekben az előbbiekhöz hasonló eszméket több tarthatatlan nézettel vegyest találunk.

Már a következő műve „de studio sapientiae“ „a bölcsesség tanulmányozásáról“ Gyulafehérvárt készült, a hova tanárnak hivatott s a hol 1653. okt. 29-én foglalta el helyét. Hosszabb beköszöntő beszéd az, melyet 1654. jan. 11-én mondott volt el, rendszeres programmo: adva a nevelés és tanítás teljes újjáalakítása céljából. E beszédben a bölcsészetet ajánlja tanulmányozásra, melyet azonban a realiaknak s nyelveknek kell megelőzniök és sorban meghatározza minden egyes tudományágnak jelentőségét, mértékét s helyét az iskolai és tanítási szervezetben belül. Sok keserű igazsággal s megjegyzéssel van telítve, a mi az akkori viszonyaira s helyzetére világos fényt vet és nagy hévvel mondhatta el, mert tanártársai az elmondott igazságok miatt irigykedtek reá, s midőn tervezetét megvalósításra ajánlotta, határozottan elleneztek. Három évig tartó működése után a helyett, hogy mint megérdemelte volna, Bisterfeld utódjává tették volna, kénytelen volt távozni s Lorántfy Zsuzsanna közbenjárására a kolozsvári iskolába ment át profeszornak. 1656. év nyarának végén érkezett Apáczai Kolozsvárra s mindjárt hozzá látott iskolaszervezeti eszményének megvalósításához s habár segítő társai nincsenek, mégis türelmesen küzd, fárad s munkálkodik oly iskolának létesítésén, mely a dicső multu Erdélyhez méltó legyen.

Elveit itt is egy szép évnyitó beszédben fejt ki, melyet „de summa scholarum necessitate“ „az iskolák felette nagy szükségességéről“ ezim alatt ismerünk. Elpanaszolja az összes bajokat, melyeket a falusi elemi iskolától kezdve fel az akadémiáig tapasztal s útbaigazítást ad, hol, mikép s minő iskolákat kell szervezni, mit kell bennök tanítani s milyeneknek kell lenniök a tanítóknak, hogy hivatásuknak megfeleljenek. A bekövetkezett háborús idők nem kedveztek az ő reform eszméinek, de Barcsay erdélyi fejedelemhez intézett „a magyar nemzetben immár elvégtére egy akadémia felállításának módja és formája“ cz. iratában mégis figyelmezteti a fejedelmet az iskolaügy s különösen egy akadémia felállítása iránt való kötelességére. Egyetem után sóhajtozik vágyó lelke, laureatusokat, magistereket s doctorokat akarna avatni s Barcsayban fogékony kebelre talál, de mielőtt a harcban elfoglalt fejedelem őt gyámolíthatná, súlyos betegségbe esik s 1660. év első napján aszkórbán hal el. A nemes lelket takaró porhüvelyt izgalmas s emésztő munka sirba vitte a nagy reformátort útjának legkezdetén

Értekezésének harmadik részében Apácza i paedagogiai rendszerét ismerteti. Nevelésének eszménye az ember, ki hogy azzá legyen s Adamban elvesztett emberméltóságát visszanyerje, szakadatlan szorgalommal s kitartással kénytelen az összes akadályokat legyőzni s folytonosan tökéletesedni. Ember iskola nélkül nem képzelhető s az iskolának főelve a bölcsesség, mely Istenhez vezet, teremtményeivel megismertet, sok ismeret szerzésére kényszerít és erkölcsi s társadalmi lényné neveli az embert. Az embert azonban nem választja el a honfőtől, kosmopolitát nem ismer. Eszményét akkép véli megvalósíthatni, ha a nevelés és tanítás terén bizonyos, a nevelés alatt levő tanuló korához s felfogásához mért fokozatot tartunk be s így a természetes fejlődéssel lépést tartunk. Korszerű s nagy jelentőségű kívánalma az anyanyelven való tanítás. Igaz, hogy ezt csak az elemi osztályokban követeli s a felsőbb osztályokban az anyanyelv helyett hovatovább a latin s görög lép, de ez is nagy szó volt az akkori tudományos világban. Új követelés a realiáknak előtérbe állítása, vagyis azon követelés, hogy a tanuló mindennemű grammatizálás előtt lelket képző s gazdagító tárgyismeretet szerezzen, minek legjobb eszköze a szemléltetés. Mai világban csudálkozunk, ha valaki ellenkezőjét akarná állítani, akkor meg az jó részt újságnak tetszett, melyet Apácza in kívül különösen Comenius Amos nagy sikerrel hirdetett mindenfelé. Az ismeretek szerzésében különösen arra int, hogy minden tantárgy az élet szempontjából és érdekében taníttassék.

A nyelvtanításnál hangsúlyozza, hogy nyelvet és nyelvtant kell tanítani s a nyelvtanítást is tár-

gyi ismeretek közlésével összekötni. Fontos elvek ezek is: ismertről ismeretlenre, közelebbiről távolabbra, könnyebbről nehezebbre s concretről elvontra fokozatosan haladni s mindent megértetni a tanulóval, mielőtt tanulatnók vele. A tárgynak részletes s érthető megmagyarázása után rövid összefoglalást s gyakoribb ismételtetést követel (non multa sed multum.)

A theológia, vallás s bölcsészet tanításában szintén igen szép s helyes elveket állít fel, a melyeket csak a jelen században alkalmaznak a tanításban. Szépek a tanító működésére és jellemére vonatkozó utasításai, melyek közül kiemelendő: a tanítói képesség, kötelességtudás, hivatásérzet, példaadás s a fegyelemnek etbikai alapon való kezelése. Értekezésének utolsó fejezetében összefoglalja szerző az elmondottakat s összehasonlítva Apácza in Comeniuszal helyteleníti azok nézetét, a kik Apácza in Comeniusztól hozzák függésbe s azt hiszik, hogy csak compilator volt. A helyes álláspont Stropm szerint az, hogy a két kiváló paedagogus egymástól függetlenül fejlődött s mindkettő korának kiváló óramutatója egy és ugyanazon eszme szolgálatában álló rendkívüli harcász. Egyezésöket a kor viszonyai magyarázzák. Apácza in azonban korán bekövetkezett halála miatt nem volt ideje eszméit oly terjedelmesen s alaposan kifejteni, a mint az Comeniusznak sikerült.

A tartalmas és szép értekezésnek ezek a legfőbb gondolatai. Önállóságra törekvő s nemzeti nevelést hangoztató modora, iránya, iskolaügyünknek kiváló szolgálatot tesz ez az értekezés; de kiváló jelentőséget tulajdoníthatunk neki prot. iskola ügyünk szempontjából is. Arról tesz tanúságot, hogy hazánk a protestantismusnak köszönheti a nevelés s iskolaügy reformációját s hogy a nyugati miveltségnek csatornája s a tudományok melegágyai a prot. iskolák voltak. Termékenyítőleg hat az a közös hazai tanügyre s felemelőleg prot. egyházunkra és iskoláinkra. A multnak ily feltárása s hazánknek tett ily szolgálataink tanítanak meg önbecsülésre s tiszteletet parancsolnak ellenfeleinknek. Még mindig hiányzó egyháztörténetünkhöz ily módon gyűjtjük az anyagot, melyből egyházunk diszes templomát felépíthetjük. Theologiai irodalmunknak is tett vele szolgálatot a szerző s ha önálló theologiai tudományos irodalomra törekszünk, legelső feladatunk a multat megismerni s ezzel az alapot megvetni, további kötelességünk az idegen nemzetek tudósainak kutatásait felhasználni, amalgamizálni és tulajdonunkká tenni és csak ha ezt tettük, törekedtünk arra, hogy valamit önállóan is létesítsünk. Hogy mily nehéz feladat ez a gazdag külföldi theologiai irodalom mellett a mi szegény viszonyaink között, holott sem könyvtárak, sem kéziratok s eredeti okmányok nem állanak rendelkezésünkre, a kiknek pe-

dig idejüket az irodalom fejlesztésére kellene fordítaniok, azok a mindennapi kenyérért való küzdelmükben kénytelenek felemészteni tehetségeiket: azt mindenki könnyen belátja, a ki csak keveset gondolkozik ezen nyomoruságunk felett, a mely sokkal nagyobb pusztításokat okoz s többet árt egyházunknak, mint a reversalisok tömeges avatása, mert kiöli belőlünk az idealismust s kiszáritja velőnk, mely nélkül pedig nincsen élet.

Dicséretet érdemel tehát Stomp, hogy figyelmünket ezen irányba terelte s követésre méltó példát adott íróinknak hasonló kutatásra.

Egy-két lényeges hibára mégis kell az olvasókat s az írókat figyelmeztetnem. Az értekezésnek 3 részre osztását helytelennek tartom s ezt különösen azon hivatkozásokkal és részben ismétlésekkel igazolom, a melyekkel az értekezésben találkozunk. Különösen a második és a harmadik rész nehezen választható el egymástól. Ezen hiányos felosztásnak köszönhető, hogy egészen tiszta s határozott képet nem alkothatunk magunknak Apáczaírókól. Helyesebb felosztás lett volna apáczaírók műveinek megjelenését s egész rövid tartalmú ismertetését az életrajzába felvenni, azután bölcsészeti álláspontjának s irányának ismertetése s méltatása után beható vizsgálat alá vetni paedagógiai s didaktikai nézeteit. A Comenius és Apáczaírók közötti viszony igazolására nagyobb súlyt kellett volna fektetnie s elveiket egymással összehasonlítani, mert ekkép nem látjuk beigazolva, hogy Apáczaíró független Comeniustól.

Egyébként örömmel és szívesen olvastuk a szerző ezen művét s a magyar paedagogusok ezen kiváló alakját ismertető és méltató értekezését. Ajánljuk mindenkinek, a ki szeret olvasni, régi dicsőségünk ragyogó példáiban gyönyörködni s a multon okulni.

Mayer Endre.

Pályázat

az alsó-szelii ágost. hitv. ev.

másodtanítói állásra.

Javadalom: 250 frt az egyházi pénztárból havi részletekben. tandíjából 60—70 frt, kertért 6 frt, 1½ öl fa a saját használatára és egy bútorozott szobából álló lakás.

Kötelesség: I—III. osztály és — hetenként egyszer — ismétlősök oktatása. Tannyelv: magyar. Az állomás szeptember 1-én foglalandó el. Jelentkezések alulírottához intézendők.

29. 1—1.

Rásó Mihály

ev. lelkész.

A bonyhádi államilag segélyezett ág. hitv. ev. algyrnasiümnál megüresedett

földrajz-természettajzi tanszékre

pályázat hirdettetik. — A rendes tanár törzsfizetése 1200 frt, 200 frt lakáspénz és 100 frt ötödéves korpótlék, melybe a más intézetnél töltött rendes tanári évek beszámíthatnak. A törzsfizetés üresedés esetén 1400, később 1600 frtra is emelkedik. Nyugdíj igény az 1894. évi XXVII. törv. ezikk értelmében. — Okleveles pályázók hiányában helyettesekül alapvizsgázott jelöltek is alkalmasnak. A helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt lakáspénz.

Csak protestáns vallású egyének folyamodványai vétetnek figyelembe.

A pályázók életkorukat, vallásukat, képesítettségüket, eddigi szolgálataikat, védkötelezettségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal felszerelt folyamodványukat a nagym. vallás és közokt. minister úrhoz czímezve, a bonyhádi ág. hitv. ev. algyrnasiümn igazgatóságához nyújtsák be. Pályázati határidő július 31-ke. Bonyhád, 1898. évi június 23-án.

28 2—1

Marhauser Imre

igazgató helyettes.

Pályázat.

A szepes-iglói ág. hitv. evang. egyház

segédlelkészi állomására

ezennel pályázat nyitattik. — A f. é. szeptember hó 1-ső napján elfoglalandó állomás javadalmazása 300 frt fix fizetés teljes ellátással és fel-szolgálattal, valamint szabad lakás és fűtés a paplakon.

A megválasztandó segédlelkész kötelességei dr. Walser Gyula iglói ev. lelkész úrnál megtudhatók.

Az egyházi funkciókat magyar, német és tót nyelven végezni képes pályázók kellően felszerelt folyamodványaikat f. évi augusztus hó 1-ig az alólírt egyházfelügyelőhöz beküldeni felkérletnek. — Kivánatos a személyes bemutatás.

Igló, 1898. június 19.

TOPSCHER GYÖRGY

egyházi felügyelő.

27 3—1